

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.8.2.15>

MIEJSCE UKRAINY W STRATEGICZNYCH NARRACJACH ROSJI

Demian Shevko

aspirant

Narodowego Instytutu Badań Strategicznych (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0003-4349-2220

demian.shevko@gmail.com

Adnotacja. Rosyjska elita polityczna stworzyła specjalny zestaw strategicznych narracji i wykorzystuje go do promowania swojej wizji systemu międzynarodowego, uzasadnienia agresywnej polityki zagranicznej i wzmocnienia wewnętrznej legitymacji. Wciąż nie zgadzając się z faktem istnienia niepodległej Ukrainy, Rosja postrzega jej historię, kulturę i ludność jako część własnej tożsamości. Konsekwencją tego była hybrydowa agresja przeciwko Ukrainie, która rozpoczęła się w 2014 roku. Artykuł zawiera krótki przegląd teorii strategicznych narracji, które zostały sformułowane i opracowane w pracach Alissona Miskimona, Bena o'Loflin i Laury Rosel, a także analizę strategicznych narracji Rosji w kontekście jej ukraińskiej polityki na trzech poziomach: 1) narracje systemu międzynarodowego (system narratives); 2) narracje tożsamości (identity narratives); 3) narracje tematyczne (policy narratives). Jako materiały empiryczne wykorzystywane są oficjalne dokumenty Federacji Rosyjskiej i wystąpienia przedstawicieli władzy rosyjskiej.

Słowa kluczowe: Rosja, Ukraina, agresja rosyjska, narracje strategiczne.

UKRAINE'S ROLE IN RUSSIAN STRATEGIC NARRATIVES

Demian Shevko

Postgraduate Student at National Institute for Strategic Studies (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0003-4349-2220

demian.shevko@gmail.com

Abstract. The Russian political elite has created a special set of strategic narratives and uses it to advance its vision of the international system, justify aggressive foreign policy and strengthen domestic legitimacy. Having not yet come to terms with the existence of an independent Ukraine, Russia considers its history, culture and population as part of its own identity. The result was hybrid aggression against Ukraine, which began in 2014. The article provides a brief overview of the strategic narratives theory formulated and developed by Alister Miskimmon, Ben O'Loughlin and Laura Roselle, as well as the analysis of Russia's strategic narratives in the context of its Ukrainian policy at three levels: 1) system narratives; 2) identity narratives; 3) policy narratives. Official documents of the Russian Federation and speeches of representatives of the Russian ruling elite are used as empirical materials.

Key words: Russia, Ukraine, Russian aggression, strategic narratives.

МІСЦЕ УКРАЇНИ У СТРАТЕГІЧНИХ НАРАТИВАХ РОСІЇ

Дем'ян Шевко

аспірант

Національного інституту стратегічних досліджень (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0003-4349-2220

demian.shevko@gmail.com

Анотація. Російська політична еліта створила особливий набір стратегічних наративів та використовує його для просування свого бачення міжнародної системи, виправдання агресивної зовнішньої політики та зміцнення внутрішньої легітимності. Досі не змирившись із фактом існування незалежної України, Росія розглядає її історію, культуру та населення як частину власної ідентичності. Наслідком цього стала гібридна агресія проти України, що розпочалася у 2014 році. Стаття містить короткий огляд теорії стратегічних наративів, що була сформульована та розвинена у роботах Аліссона Міскімона, Бена О'Ллофлінома та Лаури Розель, а також аналіз стратегічних наративів Росії в контексті її української політики на трьох рівнях: 1) наративи міжнародної системи (system narratives); 2) наративи ідентичності (identity narratives); 3) тематичні наративи (policy narratives). Як емпіричні матеріали використовуються офіційні документи РФ та виступи представників російської правлячої верхівки.

Ключові слова: Росія, Україна, російська агресія, стратегічні наративи.

Вступ. Під час «холодної війни» в академічній літературі домінував реалістичний підхід до визначення могутності держав. Увага науковців та політиків була переважно зосереджена на арсеналах ядерної та конвенційної зброї, тобто на жорсткій силі (hard power). У сучасних міжнародних конфліктах геополітична вага акторів визначається вже не тільки кількістю військової техніки та матеріальних ресурсів, але й підтримкою

власного населення та громадською думкою країн-опонентів. В інформаційну епоху досягає успіху сторона, яка конструює та представляє найбільш переконливу інтерпретацію подій. Джозеф Най влучно зазначив: «Перемога залежить не від того, чия армія виграє, а від того, чия історія виграє» (Нью, 2014). Цю ж думку підтримують Беатріс де Грааф та інші вчені в дослідженні нарративів війни в Афганістані, стверджуючи, що «успіх у війні – це майже завжди питання переконання однієї чи кількох аудиторій у певному розумінні реальності» (De Graaf та ін., 2015).

Анексія Криму та початок збройної агресії проти України у 2014 році продемонстрували, що Російська Федерація оволоділа здатністю планувати та втілювати широкомасштабні медіакампанії, спрямовані як на внутрішню, так і на зовнішню аудиторію. Для легітимації та камуфлювання своїх протиправних дій на міжнародному рівні Кремль створив та активно експлуатує складноструктурований нарратив. На ведення глобальної інформаційної «війни без правил», у якій задіяні офіційна дипломатія, підконтрольні ЗМІ та спеціально створені «фабрики тролів», витрачається величезна кількість ресурсів. Це дозволяє російській владі ефективно управляти сприйняттям російсько-української війни на національному та меншою мірою на міжнародному рівнях. Російське керівництво розглядає інформаційний простір як ключову арену глобальної політики, на якій відбувається протистояння з нульовою сумою, а протидія сторони намагаються просувати власні інтереси за рахунок інших. Проектування нарративів на іноземну аудиторію вважається так само важливим питанням національної безпеки, як і здатність контролювати циркуляцію нарративів усередині країни. У чинній «Концепції зовнішньої політики РФ» прямо зазначено, що Росія займається розвитком власних ефективних засобів інформаційного впливу на громадську думку за кордоном та сприяє посиленню позицій російських і російськомовних засобів масової інформації у світовому інформаційному просторі, надаючи їм необхідну для цього державну підтримку (Концепция внешней политики Российской Федерации, 2016). Після приходу до влади Путіна Росія почала активно переосмислювати дві чеченські кампанії, вивчати досвід різних операцій НАТО та працювати над адаптацією свого військового планування до реалій сучасного конфлікту. Серпнева війна 2008 року з Грузією, під час якої кібервійна та операції у інформаційному середовищі використовувалися поряд із традиційною військовою кампанією, стала першим випробуванням цих ідей на практиці (Lange-Ionatamishvili, 2015).

Контрольоване владою російське телебачення та інші медіаресурси відіграють вирішальну роль у просуванні стратегічних нарративів уряду, представляючи зручні дискурси про причини та характер дій влади щодо України. Ці нарративи побудовані, з одного боку, навколо цивілізаційного протистояння з колективним Заходом, що всіляко підтримує діяльність «русофобського режиму в Києві, що з'явився внаслідок перевороту», а з іншого – ідеї фашистської загрози, що поширюється в Україні. У російському офіційному дискурсі можна виділити кілька магістральних тем, що використовуються для легітимації її зовнішньої політики:

- позиціонування модерної російської слов'янської православної цивілізації на противагу «декадентській» Європі;
- позиціонування України як невід'ємної частини євразійства та намагання втягнути її регіональні геополітичні проекти під крилом Кремля;
- експлуатація доктрини «Русского міра», що передбачає, що росіяни, білоруси та українці – це «один народ»;
- зображення українців як «несправжньої» нації, що не в змозі керувати власною країною та підтримувати свою державність;
- поділ Заходу шляхом використання різних інтересів держав-членів ЄС та позиціонування США в опозиції до ЄС а також деструкція НАТО, ЄС та інших євроатлантичних інститутів зсередини та перетворення їх на малоефективні органи на кшталт Ради Європи і ОБСЄ;
- маніпулятивне трактування міжнародного законодавства та використання демократичних практик та цінностей у своїх інтересах.
- використання юридичних та історичних обґрунтувань для легітимації дій Росії в Україні (включаючи референдум про Крим) (Lange-Ionatamishvili, 2015).

Стає очевидним, що Росія цілеспрямовано та маніпулятивно використовує гуманітарний та правовий нарративи для просування своїх інтересів на міжнародній арені та формування підстав для військового втручання в Україні. У цьому контексті для пояснення ворожих дій Росії є доцільним використання концепції *стратегічних нарративів (strategic narratives)*, оскільки вони є «засобом, за допомогою якого політичні актори намагаються сконструювати спільне бачення минулого, теперішнього і майбутнього міжнародної політики з метою формування бажаної поведінки з боку внутрішніх і міжнародних акторів» (Miskimmon, O'Loughlin, 2017). Ця теорія дає змогу несуперечливо пояснити всі аспекти гібридної агресії Російської Федерації проти України, включаючи глибинні мотиви, що спонукали Росію до цього. У цьому тексті розглядається підхід Російської Федерації до просування та захисту своєї великодержавної ідентичності та важливість збереження контролю над Україною на шляху до цього. Ціллю статті є прослідкувати роль, яку відіграє Україна у стратегічних нарративах Росії в контексті триваючої між країнами війни. Алістер Міскіммон та інші дослідники стверджують, що процеси формування, транслювання та сприйняття стратегічних нарративів можуть бути осмислені, зокрема, через дослідження виступів політичних лідерів та аналіз структури та контенту медіа (Miskimmon та ін., 2017). Враховуючи це, висновки про суть стратегічного нарративу Росії робляться на основі змісту заяв ключових російських політиків та новин державних медіа.

Стратегічні наративи в міжнародних відносинах

Створення та донесення до інших структурно спрощених історій про повсякденні події та «правильне» сприйняття навколишнього світу було і залишається невід'ємною частиною процесу пізнання та трактування дійсності людиною. Оповідач самостійно вирішує, яким буде зміст повідомлення, які аспекти та події слід до нього включити і в який спосіб вони мають бути презентовані. Французький філософ Цветан Тодоров вважав, що в щоденному житті «люди мислять, сприймають і роблять моральний вибір відповідно до наративних структур» (Todorov, 1977: 45). Наративи привносять узгодженість у хаотичні потоки інформації, гармонізуючи процеси аргументації та сприйняття. Вони створюють форму, що дає змогу людям об'єднувати в одне ціле до цього не пов'язані між собою явища. Цей процес відбувається навколо певної причинно-наслідкової трансформації, наприклад, навколо переходу від стану миру до стану війни. Важливу роль відіграє кінцева мета цього перетворення. Вона надає спільне значення всім складовим частинам наративу та раціоналізує їх (Todorov, 1977: 45). Таким чином відбувається надання смислів різноманітним подіям, що відбуваються у світі.

Колективні наративи формують смисли, що поділяються більшістю членів певної суспільної групи. Спільне розуміння світу допомагає кожному її учаснику інтерпретувати свої дії та дії інших з точки зору загальноприйнятих цінностей, моральних норм та соціальних контекстів. Тобто, якщо члени цільової групи переконані, що поточні історичні події вкладаються в певний наратив, або якщо вони сприймають ці події з позиції цього наративу, то їхня поведінка стає передбачуваною. Відбувається злиття інтересів та цінностей.

Під час реалізації міжнародних відносин на практиці держави будують наративи на основі історичних фактів (реальних або вигаданих) та певних політичних ідей, що відповідним чином вписуються в контекст конкретної політичної ситуації. Наративи, побудовані на героїці, національній величі або експлуатаванні екзистенційної загрози, мають здатність виводити за рамки суспільної уваги невігідні для політичних еліт події та інформацію. Саме тому вони і є ефективним інструментом впливу в міжнародній політиці (Antoniades та ін., 2010). Провідний британський фахівець у галузі стратегічних досліджень Лоуренс Фрідман, який ввів термін «*стратегічний наратив*» у сферу міжнародних відносин, стверджує, що «нاراتиви формуються або виникають із метою структурування реакцій інших (акторів) на розвиток подій. Вони є стратегічними, оскільки є навмисно створеними і не виникають спонтанно» (Freedman, 2006). Наративи можуть використовуватися стратегічно для конструювання нових або гармонізації наявних колективних ідентичностей та встановлення нормативних орієнтирів, що поділяються усіма членами цільової групи.

Важливим є те, що для того, щоб бути ефективними, наратив не обов'язково має базуватися на доказах або реальних фактах. Впливовість наративів вимірюється тим, наскільки вони перегукуються з основними соціальними та культурними цінностями цільової аудиторії, здатністю апелювати до емоцій і одночасно створювати *видимість* причинно-наслідкових зв'язків (Freedman, 2006). Яскравим прикладом слугує російський наратив про «утиски російськомовних в Україні». Російська державна пропаганда переконала більшість своїх громадян у тому, що «страждання» населення південного сходу України є прямим наслідком діяльності «фашистської хунти в Києві». Цей причинно-наслідковий зв'язок, незважаючи на свою штучність, призводить до формування стійкої колективної ідентичності, ціннісні переконання якої виключають можливість існування іншої «правди». Користуючись цим, російський уряд виправдовує окупацію частини території України гуманітарними міркуваннями, не зустрічаючи серйозного спротиву зі сторони людей, що мешкають на території Росії. Таким чином, стратегічні наративи – це інструмент, за допомогою якого актори міжнародних відносин поширюють свій вплив, управляють очікуваннями виборців та змінюють дискурсивне середовище, в якому вони діють. Держави та їхні політичні еліти використовують стратегічні наративи як інструменти проєктування свого бачення світу та свого місця в ньому (своєї ідентичності) і для видозміни міжнародної системи на свою користь.

Міскіммон та інші дослідники виділяють три рівні стратегічних наративів. 1. *Системні наративи* (або наративи міжнародної системи) описують те, як влаштований світ та як він функціонує, ключових гравців, основні тенденції, а також значущі конфлікти і кризові явища у світовій політиці. 2. *Нاراتиви ідентичності* описують фундаментальні цінності і ключові ознаки, що визначають унікальність суб'єкта міжнародних відносин та становлять смисловою основу для його позиціонування на міжнародній арені. У наративах цього типу розкривається зміст політичного курсу, методів і технологій, що використовуються для досягнення стратегічних цілей. Вони формулюють цінності та цілі політичних акторів, а також уявлення про доцільність певних дій у міжнародних відносинах. Ідентичність суб'єктів міжнародної політики постійно ставиться під сумнів їх опонентами та має здатність змінюватися. 3. *Тематичні наративи* (policy narratives) спрямовані на вирішення конкретної політичної проблеми (або проблем). Вони раціоналізують дії влади та пояснюють необхідність вибору конкретної лінії стратегічної поведінки щодо певного виклику. Тематичні наративи надають поточним політичним діям конкретний контекст, пояснюючи, в чому саме полягає проблемна ситуація, хто є сторонами конфлікту та яким чином вибрана політична позиція може призвести до позитивної розв'язки. Природно, що всі перераховані види стратегічних наративів нероздільно пов'язані між собою (Miskimmon та ін., 2017: 6–8).

Не викликає сумніву, що стратегічні наративи відіграють важливу роль в аналізі та прогнозуванні міжнародної системи та світового порядку. Вони допомагають краще зрозуміти роль держав, відмінності між ними та передбачити їх поведінку. У таблиці 1 наведена зведена схема основних стратегічних наративів Російської Федерації у площині її відносин з Україною. Наступні розділи містять аналіз місця України в кожному з трьох рівнів стратегічних наративів Росії з урахуванням військового конфлікту між двома державами, що триває.

Таблиця 1

Системні наративи	Наративи ідентичності	Тематичні наративи
Наративи про міжнародне визнання, престиж, рівність і взаємоповагу у міжнародних відносинах	Росія – окрема цивілізація з величною культурною та науковою спадщиною	Революція гідності – це <i>Coup d'état</i> , підтриманий Заходом
Багатополярність і поліцентризм	Росія – глобальний гравець нарівні зі США	Україна – держава, що не відбулася
Протистояння Схід/Захід	Росія штучно «виключається» Заходом зі світової політики	Росія потерпає від несправедливих санкцій
Захід – ворог, який хоче знищити Росію	Українці, росіяни та білоруси – це один народ	Україна – країна хаосу та радикалів
Міжнародний порядок має отримати нове законодавче оформлення (нова Ялта)	«Велика Перемога» у Другій світовій війні	Українські військовослужбовці – злочинці
Захід занепадає		концепція «Русский мир»
Росія прагне стабільності і миру у світі		Крим – «исконно русская земля»
		Україна – це маріонетка Заходу

Системні наративи Росії

Усі країни прагнуть створити та довести до інших вигідний образ себе у сфері міжнародних відносин. Російська політична еліта послідовно використовує стратегічні наративи для створення відповідного іміджу у світі, впливу на громадську думку за кордоном, просування вигідного їй бачення міжнародної системи та зміцнення внутрішньої легітимності. Крім цього, проєкція системних наративів є ефективним засобом здійснення державної влади. За допомогою наративів Росія сигналізує світу про свої наміри та прагнення і намагається добитися бажаної поведінки від третіх країн. Аналіз процесу формування та подальшої артикуляції цих наративів назовні та всередину країни дає змогу вхопити сутність сучасної російської держави, оскільки в їх основі лежить національна ідентичність та культурний код.

Після початку російсько-української війни у 2014 році зовнішньополітичний (системний) наратив Росії потрапив у фокус багатьох науковців¹. Серед рушійних сил, що скеровують діяльність Росії на глобальній арені, зокрема її політику щодо України, особливе значення мають дві: 1) наратив цивілізаційного протистояння Заходу; 2) наратив багатополярності та поліцентризму й існування «виключених» зон геополітичної відповідальності великих держав (Miskimmon, O'Loughlin, 2017; Peterson, 2019).

Запропонована Самуелем Хантінгтоном концепція конфлікту цивілізацій² стала зручним інструментом, що дозволив російським елітам провести віртуальну межу культурних відмінностей між Заходом у широкому розумінні та православною цивілізацією Сходу на чолі з Росією. У стратегічному наративі путінських часів Росія постає основною світовою потугою, що протистоїть лицемірству Заходу. Таким чином, Кремль відіграє подвійну роль – і захисника, і жертви. Під час виступу на Раді Безпеки РФ 22 липня 2014 року Володимир Путін охарактеризував міжнародні відносини як «конкурентну боротьбу» (Путін, 2014). У цій боротьбі, що передбачає зміцнення власних позицій за рахунок послаблення США та їх союзників, Росія позиціонує себе однією з нових світових наддержав. Таке трактування міжнародного порядку не виникло спонтанно і не є чимось новим. Історія протистояння СРСР із західними демократіями в холодній війні створила потужний спадок, на базі якого в умовах розвитку комунікаційних технологій та глобалізації поступово сформувалося самоусвідомлення нової російської держави. Це світобачення входить у жорстке протиріччя з наративами та політикою західних ліберальних демократій як із позиції міжнародно-правових норм, так і з перспективи соціально-етичних цінностей.

Внаслідок падіння залізної завіси Росія отримала шанс стати рівноправним співавтором нової системи міжнародних відносин. Статус постійного члена Раді Безпеки ООН, що залишився Росії у спадок від СРСР, входження до «Великої вісімки» у 1998 році та інших впливових міжнародних організацій стали величезним авансом на шляху перетворення Росії на демократичну державу. Натомість вона почала проводити послідовну деструктивну політику з відновлення геополітичного впливу часів СРСР. Під час більш ніж двадцятирічного правління Путіна офіційна позиція Кремля щодо Заходу поступово ставала дедалі більш жорсткою та антагоністичною. Російські офіційні особи неодноразово висловлювали невдоволення через розширення НАТО на схід, військові операції союзників у Сербії, Іраку та Афганістані, розгортання системи протиракетної оборони в Європі та підтримку Заходом модернізації та євроатлантичної інтеграції Грузії та України (Roselle, 2017). Тема «втручання» Заходу в справи пострадянських країн виявилася особливо чутливою для Москви. Ілюстрацією цього є те, що демократична Помаранчева революція 2004 року в Україні була представлена офіційними російськими медіа як добре продумана змова, організована та профінансована західними спецслужбами та неурядовими організаціями.

¹ Наприклад, див. дослідження *Strategic Narratives and Alliances: The Cases of Intervention in Libya (2011) and Economic Sanctions against Russia (2014)* Лаури Розель (2017), *'Hacking' Into The West: Russia's 'Anti-Hegemonic' Drive And The Strategic Narrative Offensive* Джеймса Роджерса та Андрія Тюшки (2017), *FAKE NEWS: The narrative battle over the Ukrainian conflict* Ірини Халдарової та Мерві Панті (2016), *Defence and Promotion of Desired State Identity in Russia's Strategic Narrative* Йоанни Шостак (2016) *та in.*

² Хантінгтон С. Столкновение цивилизаций. Москва : ООО «Издательство АСТ», 2003. С. 603.

Поворотним моментом у зовнішньополітичній риторичі Росії прийнято вважати виступ Путіна у 2007 році на Мюнхенській конференції з питань безпеки, де він гостро розкритикував США за підтримку однополярного світового порядку. На цьому тлі Москва докладала значних зусиль, щоб стати рівноправним учасником «концерту» великих держав, які визначають долю світу. Претензія на «великодержавний» статус зайняла центральне місце в російській зовнішній політиці та офіційному наративі про глобальний порядок. Так, вже у «Концепції національної безпеки» 2000 року зазначено, що «Росія є однією з найбільших країн світу з багатовіковою історією та багатими культурними традиціями» (Концепція національної безпеки Росії, 2000). У «Концепції зовнішньої політики» від 28 червня 2013 року вже було прямо зазначено, що можливості Заходу домінувати у світовій економіці та політиці продовжують скорочуватися, а безумовними пріоритетами в регіональній політиці є поглиблення співпраці в рамках СНД та формування Євразійського економічного союзу (Концепція зовнішньої політики Російської Федерації, 2013). Концепція зовнішньої політики, що набула чинності 30 листопада 2016 року, чіткіше окреслила наступальну траєкторію курсу Росії. У ній сформульовано другий системний наратив, що безпосередньо впливає на формування російської політики щодо України: «Сучасний світ переживає період глибоких змін, сутність яких полягає у формуванні поліцентричної міжнародної системи» (Концепція зовнішньої політики Російської Федерації, 2016). Актуальна Стратегія національної безпеки РФ, що була введена в дію указом Путіна від 2 червня 2021 року, проголошує, що формування нової архітектури та правил світового порядку супроводжується для Росії не тільки викликами, а й можливостями (Стратегія національної безпеки Російської Федерації, 2021). Вочевидь, російське розуміння багатосторонності полягає у створенні системи, де кілька основних потужних держав співпрацюють між собою для наведення порядку в чітко визначених сферах впливу. При цьому російська сфера геополітичної відповідальності має включати країни, що колись входили до складу СРСР.

У рамках російського системного наративу колективний Захід на чолі зі США є не лише геополітичним опонентом, але зображується як пряма загроза та агресивний ворог, що перешкоджає розвитку Росії та стоїть на заваді захисту її «законних» інтересів. Наприклад, автори документа переконані, що країни Заходу залучені в «інспірування у Співдружності Незалежних Держав дезінтеграційних процесів із метою руйнування зв'язків Росії з її традиційними союзниками» (Стратегія національної безпеки Російської Федерації, 2021). У чинній Стратегії національної безпеки йдеться, що посиленню військових небезпек та військових загроз для Російської Федерації нібито сприяють спроби силового тиску на Росію, її союзників і партнерів, нарощування військової інфраструктури поблизу російських кордонів із боку НАТО, активізація розвідувальної діяльності, відпрацювання застосування проти Російської Федерації великих військових формувань та ядерної зброї (Стратегія національної безпеки Російської Федерації, 2021). Визначальним аспектом відносин із Росії з НАТО залишається той факт, що політика «відкритих дверей» альянсу та плани розширення військової присутності у східній Європі у відповідь на агресивну поведінку Москви, в самій Росії вважаються неприйнятними. Таким чином, інтеграція України в НАТО та ЄС суперечить стратегічним інтересам безпеки Росії і запобігання цьому стало імперативним елементом її зовнішньої політики. І хоча антизахідний сентимент став помітною рисою російського політичного та медійного дискурсу ще задовго до 2014 року, саме «загроза» швидкої інтеграції України в західні структури після Революції гідності перетворила його на головну канву зовнішньої політики Кремля. Російський уряд використовує наратив «ворожого Заходу» для виправдання свого тиску на Україну та її «покарання» за вибір євроатлантичного вектора розвитку.

У російській схемі світового порядку, що нагадує атмосферу Ялтинської конференції 1945 року, Україні відводиться роль об'єкта міжнародної політики, а саме маріонетки Заходу. Численні коментарі російських політиків, що зневажливо описують Україну та відмовляють їй у суб'єктності, регулярно з'являються в російському публічному просторі. Наприклад, міністр закордонних справ Росії Сергій Лавров дозволяє собі закликати Францію та Німеччину «привести до тями» Україну на тлі загострення ситуації в Донбасі: «Як і раніше наші західні колеги, судячи з усього, виходять із того, що треба всіляко підтримувати українську владу, в тому числі в її абсолютно неприйнятних діях і заявах» (Лавров, 2021). Путін у своєму виступі на засіданні Валдайського дискусійного клубу у 2014 році, коментуючи зусилля Франції та Німеччини з урегулювання ситуації, що виникла після анексії Криму та агресії на Донбасі, зазначив обмежений потенціал «Мінського процесу»: «Вона (мінська група) дозволила забезпечити укладення перемир'я, але нам (світовій спільноті) потрібен новий механізм для того, щоб розробити нові способи вирішення цієї проблеми і взяти на себе відповідальність за майбутнє України» (XI щорічне засідання Міжнародного дискусійного клубу «Валдай», 2014). У цих двох заявах Росія контекстуально зображується нарівні з Францією та Німеччиною як суб'єкт миролюбної міжнародної діяльності, що не причетний до розв'язання війни на сході України та як держава, що готова взяти на себе відповідальність за майбутнє України. Натомість Україна у цьому ж наративі виступає як «failed state», тобто держава, що неспроможна забезпечити своє існування як незалежної, політично та економічно життєздатного утворення, а також об'єкта миротворчих зусиль інших країн.

Системні наративи Росії спрямовані на переформатування міжнародного середовища відповідно до її стратегічних зовнішньополітичних цілей та допомагають прогнозувати її поведінку на міжнародній арені. Водночас аналіз російської політики щодо України не може бути повним без врахування притаманних їй стратегічних наративів ідентичності.

Російські наративи ідентичності vs Україна. Історія відіграє надзвичайно важливу роль у конструюванні ідентичностей сучасних держав. Вона є способом, за допомогою якого суспільства фіксують своє

минуле, осмислюють сьогодення, легітимізують поточні події та створюють наратив, що раціоналізує майбутнє. Тому важливим елементом аналізу в міжнародних відносинах є виявлення історичного сприйняття міжнародної політики конкретним актором міжнародної політики та відстеження шляхів, якими це сприйняття трансформується в стереотипи, дискурсивні моделі, традиції та ідеології.

Російський наратив ідентичності базується на тенденційному та значною мірою маніпулятивному сприйнятті історичної пам'яті. Глибоке розуміння власної аудиторії, включаючи росіян, що постійно проживають за кордоном, дало змогу путінській еліті використати історичну пам'ять про Російську імперію, могутність СРСР та Другу світову війну для побудови комплексу потужних взаємопов'язаних наративів державної ідентичності. Одним із центральних об'єднуючих елементів цих наративів є ідея про критичну необхідність утримання України у сфері російського впливу. Та чи інша форма контролю за Україною є своєрідним критерієм, який демонструє та підтверджує здатність Росії успішно протистояти Заходу у глобальному геополітичному плані.

Колас СРСР у 1991 році залишив Росію, яка до цього кілька століть була центром імперії, в ситуації вимушеного пошуку нової ідентичності. З такою проблемою не стикнулася жодна з інших колишніх радянських республік, для яких зрозумілим та природним завданням став розвиток національних держав. Єгор Гайдар, що на початку 1990-х на посаді прем'єр-міністра Росії намагався прищепити ліберально-демократичні цінності російському суспільству, так писав про труднощі цього процесу: «Ототожнення національної величі та імперськості робить адаптацію до втрати статусу великої держави непростим завданням для національної свідомості колишньої метрополії. Експлуатація постімперського синдрому – це ефективний спосіб отримати політичну підтримку. Концепція імперії як потужної держави, що домінує над іншими народами, – продукт, що можна продати так само легко, як кока-колу чи памперси» (Гайдар, 2006). Історичні імперські міфи, що лежать в основі програми державного будівництва Росії, стали предметом уваги багатьох дослідників в останні роки³.

Наративи, що характеризують Україну як невід'ємну частину «великодержавної» історії Росії, з'явилися задовго до того, як у 2014 році Росія відкрито продемонструвала територіальні претензії до України. Стівен Хачінгз та Йоана Шостек вказують на те, що наративи, за допомогою яких Росія проектує свою позицію щодо України на міжнародній арені, нерозривно пов'язані з величною місією «державного будівництва», що почалася наприкінці правління Єльцина та значно посилилася за часів Путіна (Hutchings, Szostek, 2015). У свідомості значної частини російського населення та еліт Україна актуалізується не як незалежна іноземна держава, а як невід'ємна частина єдиного російського політичного та культурного простору. Ця неоімперська за своїм характером парадигма передбачає, що Україна є найважливішою державою пострадянського простору, а контроль над нею символізує російську геополітичну потугу і «автоматично» перетворює її на «природну» зону впливу Москви.

Одним із найважливіших текстів, що узагальнюють погляди російської політичної еліти на Україну та формують ідеологічне підґрунтя агресії проти неї, стала стаття Володимира Путіна «Про історичну єдність росіян та українців» (Путін, 2021 (1)). У ній Путін викладає аргументи на користь однієї зі своїх улюблених тез, що «українці та росіяни – це один народ», і, маніпулюючи історичними фактами, намагається довести відсутність української етнічної та державної самобутності⁴. Путін переконаний, що «Україну втягували до небезпечної геополітичної гри, мета якої – перетворити Україну на бар'єр між Європою і Росією, на плацдарм проти Росії. Неминуче прийшов час, коли концепція «Україна – не Росія» вже не влаштувала. Потрібна була «анти-Росія», з чим ми ніколи не змиримось» (ibid.). Цей ненауковий текст швидко отримав статус державної політики Росії та став формувати її стратегічний наратив. Міністр оборони РФ Сергій Шойгу видав розпорядження про включення цієї статті до обов'язкової програми занять із військово-політичної підготовки у російській армії (Шойгу, 2021). Також вона стала приводом для підконтрольних Кремлю ЗМІ та коментаторів озвучити традиційні тези російської пропаганди про перегляд кордонів колишніх республік Радянського Союзу.

Наявність у складі України територіальних та культурних символів, що одночасно міцно вписані в російську національну історіографію та міфологію, перетворює утримання України у зоні впливу на пріоритетну стратегічну мету зовнішньої політики Росії. У відомій «кримській промові» від 18 березня 2014 року Путін, апелюючи до національної гідності росіян, заявив, що «у Криму буквально все пронизано нашою спільною історією і гордістю», та проголосив «повернення» Криму «актом захисту життєво важливих геополітичних інтересів Росії» (Путін, 2021 (2)). На переконання російських ідеологів, окрім Криму та Донбасу, до російських «сакральних» територій, належать, наприклад, Київ із його спадком Київської Русі, а також міста-герої Одеса та Севастополь, що овіяні радянськими міфами про Другу світову війну.

Важливість Другої світової війни як символічного ресурсу державного будівництва Росії детально описана в науковій літературі (Khaldarova, 2016). В основі цього наративу лежить міф про *Велику перемогу над фашизмом*, яка розглядається як найвеличніше досягнення в історії Росії. Про ключову роль Другої світової війни для ідеології сучасної Росії детально пише сам Путін у своїй статті «75 років Великої Перемоги:

³ Див: Shelest, H. (2015). After the Ukrainian crisis: Is there a place for Russia? Southeast European and Black Sea Studies, 15(2), 191–201; Khaldarova I., “Strategic Narratives of the Ukraine Conflict Projected for Domestic and International Audiences by Russian TV Channels” in Pantti, M. (Ed.) 2016. Media and the Ukraine Crisis: Hybrid Practices and Narratives of Conflict. New York: Peter Lang.

⁴ Детальний аналіз історичних та економічних маніпуляцій у статті Путіна у матеріалах аналітичної платформи Вокс Україна. URL: <https://voxukraine.org/pro-istorychnu-yednist-brehni-ta-volodymyra-putina/>

спільна відповідальність перед історією та майбутнім», що була опублікована в «Російській газеті» від 19 червня 2020 року (Путін, 2020). Тривале та послідовне насадження культу «Великої Вітчизняної Війни» призвело до того, що ця перемога разом із пов'язаним із нею особистим та колективним досвідом стали одним із центрів російської національної ідентичності. Так, згідно з даними державної соціологічної служби ВЦИОМ, у травні 2021 року 69% росіян вважали День Перемоги 9 травня найважливішим державним святом (ВЦИОМ, 2021). Розрекламовані за допомогою державних медіаресурсів такі нові символи, як «георгіївська стрічка» та «безсмертний полк», покликані актуалізувати та посилити міфічні смисли «Великої Перемоги» в сучасних росіян. Такі новостворені символи слугують «спусковим гачком», що викликає у свідомості росіян не лише певний епізод Другої світової війни, але й низку стереотипів, ціннісних оцінок та емоцій. Результатом цієї дискурсивної трансформації стало те, що російське суспільство більше не сприймає війну як жахливий досвід, якого бажано уникати. Натомість війна стала буденною, привабливою та асоціюється з чимось героїчним. Меми на кшталт «можем повторить» та «не смешите мои искандеры» стали частиною російської масової культури. Цей наратив ідентичності широко використовувався російськими ЗМІ для дискурсивного оформлення нападу на Україну у 2014 році (Edele, 2017).

Ще один наратив, що є складовою частиною російської ідентичності та підігрує російсько-український конфлікт, сягає своїм корінням у часи, коли сучасних кордонів та етнічних груп ще не існувало. Його суть полягає в намаганні монополізувати історичний період Київської Русі та приписуванні ексклюзивної київської культурної спадщини VIII–XIV століть московським князям. Згідно з російським світосприйняттям, східнослов'янські народи, що входили до складу Київської Русі, мають спільні цінності, культуру, історію і навіть мову та були «несправедливо» та «штучно» розділені ворогами Російської держави. Внаслідок внутрішніх чвар та монголо-татарської навали духовний центр Русі раз і назавжди «перемістився» з Києва на північ до Москви (Путін, 2021). Таке російськоцентричне трактування історії є спільним знаменником, що, на думку багатьох росіян, «об'єднує» українців, росіян та білорусів в єдиний загальноросійський православний етнос. Хоча ця ідеологічна конструкція існувала задовго до приходу Путіна до влади, вона отримала нове дихання на початку 2000-х років у рамках дезінформаційної кампанії Кремля, спрямованої на легітимацію твердження про те, що Україна та Білорусь є частиною російської «природної» сфери впливу і, як наслідок, не можуть розвиватися окремо від Росії (Chatham House, 2021).

У Російській Федерації міф про «братні народи» залишається глибоко вкоріненим у суспільній думці навіть після початку бойових дій у 2014 році. Так, за даними ВЦИОМ у травні 2014 року, вже після анексії Криму 66% росіян вважало братнім народом українців (ВЦИОМ, 2014). А у 2018 році, характеризуючи відносини росіян та українців, Путін заявив: «Як би там не було, хто б сьогодні при владі в Києві не знаходився, російський і український народи завжди були і назавжди залишаться братніми, дуже близькими народами. Ця «політична піна» зійде, спадє» (Путін, 2018). Пропагування наративу про «братні народи» має кілька важливих наслідків для сучасних російсько-українських відносин. По-перше, це означає, що Росія досі розглядає Україну крізь неоімперську призму і таким чином легітимізує для своїх громадян «право» втручатися у внутрішні справи України. По-друге, цей наратив дискурсивно тісно пов'язаний з іншими російськими культурними стереотипами та комплексами, такими як «відсутність української мови», «неповноцінність культури», «нездатність до самостійного розвитку» та ін. Метою культивування наративів ідентичності є підтримка реалізації російської геополітичної програми з матеріальними, правовими та безпековими наслідками. Спотворюючи історію та позбавляючи українців права на самоідентифікацію, вони націлені на «повернення» України в лоно Росії.

Російські тематичні наративи, що легітимізують війну з Україною. Тематичні наративи Росії охоплюють цілий комплекс тем та є націленими на різні аудиторії в Україні, на Заході і в самій Росії. Вони використовуються російським урядом в окремих інформаційних кампаніях для досягнення конкретних політичних цілей, а також як додаткові інструменти для просування розглянутих вище наративів міжнародного порядку та ідентичності. Метою цієї діяльності є дискредитація українського уряду і демонстрація того, що він є «корумпованою, незаконною та фашистською хунтою» (Lange-Ionatamishvili, 2015; Юськів, 2020). В інформаційних кампаніях Росії проти України московські пропагандисти використовують низку міфів та фейків, що пов'язані з Другою світовою війною, Степаном Бандерою та українським визвольним рухом 1940-х років. Ці теми маніпулятивно пов'язуються з «відродженням» нацизму та «переслідуваннями» інакомислячих у сучасній Україні. Крім цього, активно використовуються образи «славного» радянського періоду, під час якого України та українцям нібито жилося «набагато краще», ніж тепер.

З огляду на те, що російські стратегічні наративи значною мірою базуються на викривленій історичній пам'яті, вагому роль відіграє тематичний наратив про «Велику Вітчизняну війну, що досі триває, а фашисти в Україні досі не ліквідовані» (Lange-Ionatamishvili, 2015). Російські ЗМІ публікують фейкові новини про іноземних солдатів та війська НАТО в Україні, що допомагають «київській хунті» та українській армії, «вбивають» цивільне населення та є симпатиками нацистів. Українські Збройні сили (включаючи добровольчі підрозділи) часто порівнюють із нацистами, вбивцями, терористами, бандитами та службовцями «київської хунти». Провідні російські телеканали беруть участь у створенні різних програм та репортажів на цю тему. Так, ще у листопаді 2014 року державний телеканал «Росія» опублікував сюжет про мітинг у Москві, на якому виступили лідери усіх парламентських партій РФ – «Єдиної Росії», «КПРФ», «ЛДПР» та «Справедливої Росії». Представники усіх чотирьох партій нагадали про перемогу над Гітлером та закликали об'єднатися проти «загрози фашистського екстремізму» в Україні (Жириновский..., 2014). Держава також надає

широку фінансову підтримку для виробництва художніх та документальних фільмів про історичні події у світі, що є вигідним Кремлю. Такий мультимедійний контент пропагує старі міфи, що прославляють Росію та дегуманізують її ворогів, і допомагає створювати нові. У цьому контексті, наприклад, жителі Західної України зображуються як бандерівці, яких, на жаль, не знищили до останньої людини (Khaldarova, 2016). Розігрування «фашистської» карти виявилось зручним інструментом мобілізації громадської підтримки в Росії та деяких східних регіонах України (Kuzio, 2015). З огляду на те, як сильно резонує тема перемоги над нацизмом у російській колективній свідомості, цей метод маніпуляції виявився досить ефективним для збільшення відчуття екзистенціальної загрози в російському суспільстві.

Яскравим прикладом системного тематичного нарративу Росії слугує також доктрина так званого «Русского мира». Її можна охарактеризувати як ідеологічну систему для позначення наднаціональної і транскордонної єдності людей та спільнот, що об'єднані в загальний простір російського політично-культурного середовища. На практиці ця доктрина сприяє створенню та підтримці єдиного російськоцентричного дискурсивного простору, в основному у країнах, де росіяни та російськомовні становлять відчутну меншість у складі національного населення, зокрема в Україні. Відома французька соціологиня та політологиня Марлен Ларуель стверджує, що ця концепція є потужним інструментом, який застосовується російським урядом із метою: 1) виправдання права Росії контролювати і втручатися в розвиток сусідніх країн; 2) відновлення зв'язків між світовими російськими діаспорами, які ототожнюються з російською культурою, мовою, історичною пам'яттю та православною релігією; 3) реінкарнації та модернізації міфу про братерство слов'янських народів – Росії, України та Білорусі (Laruelle, 2015).

Головна мета цієї доктрини полягає в тому, що «Русский мир» у кінцевому випадку має так чи інакше об'єднатися. Ще у 2009 році Патріарх Кіріл, виступаючи на урочистому відкритті III Асамблеї Російського світу, заявляв, що, хоча зараз «Русский мир» і не є об'єднаним у державі з єдиними кордонами, «незалежні держави, що існують на просторі історичної Русі <...> могли б продовжувати разом творити «Русский мир» і розглядати його як свій загальний наднаціональний проєкт. Можна було б навіть ввести у вжиток таке поняття, як країна «Русского мира». У такій країні мала б використовуватися російська мова як мова міжнаціонального спілкування, розвиватися російська культура, а також зберігатися загальноісторична пам'ять і єдині цінності суспільного будівництва» (Патріарх Кирилл, 2009). Україна займає особливе місце в нарративі «Русского мира». З погляду російської еліти цей проєкт не може вважатися серйозним без включення до нього України⁵. Так, 8 лютого 2021 року пресекретар Путіна Дмитро Песков заявив, що «Русский мир» був, є і буде залишатися пріоритетом для російської держави, а Україна є його «безперечною складовою частиною» (РГ, 2021).

Останнім часом ідеологічний концепт «Русского мира» реалізується Росією не тільки у сфері особистої самоідентифікації, але і входить у сферу національних правових норм. У цьому зв'язку на особливу увагу заслуговує нарратив *співвітчизників за кордоном*, що легітимізує обов'язок держави захищати певні суспільні групи за кордоном від загроз, у тому числі уявних. Чинна Концепція зовнішньої політики РФ визначає необхідність захисту різноманітних інтересів співвітчизників за кордоном як пріоритет для держави (Концепция внешней политики Российской Федерации, 2016). Також цей тематичний нарратив детально інструменталізується у Федеральному законі «Про державну політику Російської Федерації щодо співвітчизників за кордоном» (Федеральный закон 24.05.1999 N 99-ФЗ) та у Стратегії національної безпеки, де особлива увага в рамках реалізації воєнної політики держави, зокрема, приділяється «захисту національних інтересів та громадян РФ за межами її території» (Стратегия национальной безопасности Российской Федерации, 2021).

«Обов'язок захисту співвітчизників» став одним з основних маніпулятивних нарративів, за допомогою яких Росія намагається виправдати окупацію Криму і частини українського Донбасу. У російському культурно-політичному дискурсі цей термін за своїм значенням наближається до термінів «етнічні росіяни»⁶ та «російськомовні» та відображає етнізацію національної ідентичності, характерну для політики РФ. Підтвердженням того, що закордонна діаспора розглядається російською владою як важливий інструмент зовнішньої політики, слугує виступ Путіна на Нараді послів і постійних представників Росії 2 липня 2014 року. Серед іншого, він підкреслив, що, говорячи про росіян та російськомовних, він має на увазі «людей, які відчують себе частиною так званого широкого «Русского мира», не обов'язково етнічних росіян, але тих, хто вважає себе росіянами»⁷ (Путин, 2014). Разом із тим 61 стаття Конституції «гарантує громадянам РФ захист та заступництво за її межами». Таким чином, через активну «паспортизацію» населення ОРДЛО та повну інкорпорацію Криму до російського правового поля Російська Федерація забезпечила вагомий привід для застосування регулярних військ на території України.

Висновки. У статті детально розглядаються стратегічні нарративи Росії, що призвели до анексії та окупації частини території України та війни між двома країнами за допомогою теоретичного підходу Аліссона Міскімона, Бена О'Лофлінома та Лаури Розель. Правляча еліта Росії використовує особливий набір стратегічних нарративів, щоб домогтися позитивного сприйняття Російської Федерації у світі, просувати своє бачення міжнародної системи та зміцнити свою внутрішню легітимність. Проекція цих нарративів у публічний простір

⁵ Зрештою, як і «Східноєвропейська православна цивілізація», «Євразійське економічне співтовариство (ЄврАзЕС)» та інші регіональні інтеграційні проєкти Кремля.

⁶ «Этнические русские».

⁷ В оригіналі: «людей, которые ощущают, чувствуют себя частью так называемого широкого русского мира, не обязательно этнически русские люди, но те, кто считают себя русским человеком».

є засобом здійснення державної влади, що сигналізує про наміри та прагнення Росії. Теорія стратегічних наративів допомагає зрозуміти, чому Росія наважилася на довготривалий конфлікт з Україною, її стратегічні наміри та поведінку. Три рівні наративів – тематичні, ідентичності та ті, що описують міжнародну систему, – взаємопов'язані та утворюють синергію за умови існування гармонійних зв'язків між ними. Особливістю російських стратегічних наративів є історично зумовлена єдність між усіма їх рівнями, внаслідок чого політика Кремля часто формується під впливом радикальних ідей, що циркулюють кількома рівнями нижче офіційного дискурсу. Контрольовані державою російські ЗМІ підхоплюють, адаптують та легітимізують ці ідеї як стратегічні наративи.

Сучасна зовнішня політика Російської Федерації зумовлена парадигмою продовження холодної війни та відродження геополітичної потуги часів СРСР. Наратив протистояння Заходу закріплено в найважливіших стратегічних документах РФ, він постійно знаходить відображення в публічних виступах очільників російського режиму. Відновлення ефективного геополітичного контролю над Україною є умовою *sine qua non* у цьому процесі. Формування та артикуляцію цих наративів можна розглядати як стрижневий складник російської держави як такої, оскільки в зовнішньополітичних наративах проявляється ідентичність еліт. Антизахідна позиція, що домінує у внутрішній програмі національного будівництва Росії, набрала особливо виразних обрисів після початку агресії проти України у 2014 році. При цьому український вектор зовнішньої політики Москви є зворотною стороною зусиль, спрямованих на конструювання національної ідентичності росіян на основі старих історичних міфів.

Важливість збереження тієї чи іншої форми контролю над Україною для сучасної Росії зазначав відомий американський стратег Збігнев Бжезінський, вважаючи її головною перешкодою на шляху відновлення євразійського імперіалізму в Росії. Коли внаслідок демократичних процесів 2013–2014 років виникла реальна «загроза» повноцінної євроатлантичної інтеграції України, Кремль спланував та втілює у життя низку скоординованих військово-політичних заходів, спрямованих на повернення статус-кво. Основною причиною збройної агресії Росії проти України є несумісність структурних основ української та російської державностей. Україна може бути суверенною модерною демократичною державою за умови максимального дистанціювання від Росії та поступової євроатлантичної інтеграції. Своєю чергою Росія, зовнішня політика якої визначається (нео)імперською ідентичністю та цивілізаційним протистоянням із Заходом, не може змиритися із втратою впливу на свого колись найважливішого сателіта. Російські політичні еліти та більшість громадян займають патримональну позицію стосовно України та схильні заперечувати існування її окремої історії, культури та національної ідентичності. Українців вважають етнічним відгалуженням росіян, а саму Україну – штучно створеною країною, «молодшою сестрою» Росії, що «приречена» залишатися в тісному союзі, в якому домінує Москва.

Список використаних джерел:

1. XI ежегодное заседание Международного дискуссионного клуба «Валдай», 24.10.2014. URL: kremlin.ru/events/president/news/46860 (дата звернення: 01.06.2021)
2. 9 Мая – самый популярный праздник в нашей стране. ВЦИОМ. URL: <https://old.wciom.ru/index.php?id=236&uid=10768>. (дата звернення: 29.04.2021)
3. Братские народы – миф или реальность? ВЦИОМ. URL: <https://wciom.ru/analytical-reviews/analiticheskii-obzor/bratskie-narody-mif-ili-realnost>. (дата звернення: 06.06.2021)
4. В Кремле назвали Украину частью русского мира. *Российская газета*. URL: <https://rg.ru/2021/02/08/v-kremle-nazvali-ukrainu-chastiu-russkogo-mira.html>. (дата звернення: 06.05.2021)
5. Гайдар С. Гибель империи. Уроки для современной России. «Российская политическая энциклопедия». Москва, 2006. 448 с.
6. Жириновский, Зюганов и Миронов объединились против украинского нацизма. *Вести*. 2014. URL: <https://www.vesti.ru/article/1801233>. (дата звернення: 05.06.2021)
7. Концепция внешней политики Российской Федерации / Министерство иностранных дел Российской Федерации. 2016. URL: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/41451> (дата звернення: 01.06.2021)
8. Концепция национальной безопасности РФ от 10 января 2000 года. URL: <https://docs.cntd.ru/document/901751578> (дата звернення: 01.06.2021)
9. Лавров С. Лавров призвал Францию и Германию «привести в чувство» Украину. *Коммерсант*. 2021. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/4761385>. (дата звернення: 07.06.2021)
10. МИД РФ. Концепция внешней политики Российской Федерации. Министерство иностранных дел Российской Федерации. 2013. URL: https://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkVB6BZ29/content/id/122186 (дата звернення: 01.06.2021)
11. Патриарх Кирилл. 2009. Выступление Святейшего Патриарха Кирилла на торжественном открытии III Ассамблеи Русского мира. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/928446.html>. (дата звернення: 06.05.2021)
12. Путин В. Заседание Совета Безопасности. 2014. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/46305> (дата звернення: 27.05.2021)
13. Путин В. Обращение Президента Российской Федерации. 2014. URL: <http://www.kremlin.ru/events/president/news/20603>. (дата звернення: 06.05.2021)
14. Путин В. 75 лет Великой Победы: общая ответственность перед историей и будущим. *Российская газета*. URL: <https://rg.ru/2020/06/19/75-let-velikoj-pobedy-obshchaya-otvetstvennost-pered-istoriej-i-budushchim.html> (дата звернення: 01.04.2021)

15. Путин В. Совещание послов и постоянных представителей России. URL: <http://www.kremlin.ru/events/president/news/46131>. (дата звернення: 06.05.2021)
16. Путин В. Инвестиционный форум «Россия зовёт!». URL: <http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/speeches/59216>. (дата звернення: 06.05.2021)
17. Путін В. «Про історичну єдність росіяні та українців». 2021. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/66182> (дата звернення: 06.07.2021)
18. Указ Президента РФ 02.07.2021 г. № 400 о Стратегии национальной безопасности Российской Федерации. 2021. URL: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/47046>
19. О государственной политике Российской Федерации в отношении соотечественников за рубежом : Федеральный закон от 24.05.1999 г. N 99-ФЗ. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_23178/ (дата звернення: 06.06.2021)
20. Шойгу обязал военных изучить статью Путина об Украине. *РБК*. URL: <https://www.rbc.ru/politics/15/07/2021/60f0475d9a7947b61f09f4be> (дата звернення: 08.07.2021)
21. Юськів Х. Наративи російської пропаганди в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2020. № 30. С. 226–232.
22. Antoniadou A., O'Loughlin B., Miskimmon A. Great power politics and strategic narratives. Working paper no. 7. The Centre for Global Political Economy, University of Sussex, 2010. P. 26
23. Chatham House. Myths and misconceptions in the debate on Russia. The Royal Institute of International Affairs. Chatham House. 2021. P. 109.
24. De Graaf B., Dimitriu G. and Ringsmose J. Strategic Narratives, Public Opinion and War: Winning Domestic Support for the Afghan War. London: Routledge. 2015. P. 380.
25. Edele, M. Fighting Russia's history wars: Vladimir Putin and the codification of World War II. *History and Memory*. 2017. Vol. 29, № 2. P. 90–124.
26. Freedman, L. Networks, culture and narratives. *The Adelphi Papers*, 45 (379), 2006. P. 11–26.
27. Hutchings, S., Szostek, J. Dominant Narratives in Russian Political and Media Discourse during the Ukraine Crisis. in: *Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives* (Eds. Pikulicka-Wilczewska A., Sakwa R.). E-international Relations. Bristol. 2015. Pp. 183–196.
28. Khaldarova, I., Pantti, M. Fake News: The narrative battle over the Ukrainian conflict. *Journalism Practice*. 2016. Vol. 10, № 7. Pp. 891–901.
29. Kuzio T. Competing nationalisms, Euromaidan, and the Russian-Ukrainian conflict. *Studies in Ethnicity and Nationalism*. 2015. № 15(1), Pp. 157–169.
30. Lange-Ionatamishvili E. Analysis of Russia's Information Campaign Against Ukraine. Riga : NATO StratCom Centre of Excellence. 2015.
31. Laruelle M. The 'Russian world': Russia's soft power and geopolitical imagination. 2015. Center on Global Interests. P. 23–25.
32. Miskimmon, A., O'Loughlin, B., Roselle, L. (Eds.). *Forging the World: Strategic Narratives and International Relations*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2017. P. 340.
33. Miskimmon A., O'Loughlin B. Russia's Narratives of Global Order: Great Power Legacies in a Polycentric World // *Politics and Governance*. Vol. 5. № 3, 2017. P. 111–120.
34. Nye J. S., *The Information Revolution and Soft Power*. Harvard: Current History Vol. 113, № 759. 2014. Pp. 19–22.
35. Peterson, N. (Ed). *Russian Strategic Intentions. A Strategic Multilayer Assessment (SMA) White Paper*. Department of Defense of the U.S. Government. 2019. P. 151.
36. Roselle, L. Strategic Narratives and Alliances: The Cases of Intervention in Libya (2011) and Economic Sanctions against Russia (2014). *Politics and Governance*. 2017. № 5(3). Pp. 99–110.
37. Todorov, T. (1977) *The Poetics of Prose*. Trans. Richard Howard. Ithaca, NY: Cornell University Press. P. 272.

References:

1. XI ezhegodnoe zasedanie Mezhdunarodnogo diskussionnogo kluba «Valdai», 24.10.2014. [XI Annual Meeting of the International Discussion Club «Valdai»] URL: kremlin.ru/events/president/news/46860 [in Russian].
2. 9 Maia – sami populiarni prazdnik v nashei strane. [May 9 is the most popular holiday in our country] VTCIOM. URL: <https://old.wciom.ru/index.php?id=236&uid=10768>. [in Russian].
3. Bratskie narody – mif ili realnost? [Fraternal peoples - myth or reality?] VTCIOM. URL: <https://wciom.ru/analytical-reviews/analiticheskii-obzor/bratskie-narody-mif-ili-realnost>. [in Russian].
4. V Kremle nazvali Ukrainu chastiu russkogo mira. (2021) [The Kremlin called Ukraine part of the Russian world]. Rossiiskaia gazeta. URL: <https://rg.ru/2021/02/08/v-kremle-nazvali-ukrainu-chastiu-russkogo-mira.html>. [in Russian].
5. Gaidar E. (2006). *Gibel imperii. Uroki dlia sovremennoi Rossii*. [The Decline of the Empire. Lessons for Modern Russia] «Rossiiskaia politicheskaia entsiklopediia», Moskva. 448 s. [in Russian].
6. Zhirinovskii, Ziuganov i Mironov obedinilis protiv ukrainskogo natsizma. [Zhirinovskiy, Zyuganov and Mironov united against Ukrainian Nazism] Vesti. (2014). URL: <https://www.vesti.ru/article/1801233>. [in Russian].
7. Kontseptciia vneshnei politiki Rossiiskoi Federacii. (2016). Ministerstvo inostrannykh del Rossiiskoi Federacii. [The foreign policy concept of the Russian Federation]. URL: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/41451> [in Russian].
8. Kontseptciia natsionalnoi bezopasnosti RF ot 10 ianvaria 2000 goda. [The foreign policy concept of the Russian Federation]. URL: <https://docs.cntd.ru/document/901751578> (data zvernennia: 01.06.2021). [in Russian].
9. Lavrov S. Lavrov prizval Frantsiiu i Germaniiu «privesti v chuvstvo» Ukrainu. [Lavrov called on France and Germany to «bring Ukraine to senses»]. Komersant. 2021. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/4761385>. [in Russian].

10. MFA Russia (2013) Kontseptciia vneshnei politiki Rossiiskoi Federacii. Ministerstvo inostrannykh del Rossiiskoi Federacii. [The foreign policy concept of the Russian Federation]. URL: https://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptlCk6BZ29/content/id/122186 [in Russian].
11. Vystuplenie Sviatishhego Patriarkha Kirilla na torzhestvennom otkrytii III Assamblei Russkogo mira.(2009). [Speech by Patriarch Kirill at the grand opening of the III Assembly of the Russian World]. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/928446.html>. [in Russian].
12. Putin V. (2014) Zasedanie Soveta Bezopasnosti. [Security Council meeting]. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/46305> [in Russian].
13. Putin V. (2014) Zasedanie Soveta Bezopasnosti. [Security Council meeting]. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/46305> [in Russian].
14. Putin, V. 75 let Velikoi Pobedy: obshchaia otvetstvennost pred istoriei i budushchim. [75 years of the Great Victory: a shared responsibility to history and the future] Rossiiskaia gazeta. URL: <https://rg.ru/2020/06/19/75-let-velikoj-pobedy-obshchaia-otvetstvennost-pred-istoriej-i-budushchim.html> [in Russian].
15. Putin V. Soveshchanie poslov i postoiannykh predstavitelei Rossii. [Meeting of Ambassadors and Permanent Representatives of Russia]. URL: <http://www.kremlin.ru/events/president/news/46131>. [in Russian].
16. Putin V. Investitsionnyi forum «Rossiia zovet!» [Investment forum «Russia is calling!»]. URL: <http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/speeches/59216>. [in Russian].
17. Statia Volodymyra Putina «Pro istorychnu yednist rosiian ta ukrainiv». [On the historical unity of Russians and Ukrainians]. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/66182> [in Ukrainian].
18. Ukaz Prezidenta RF 02.07.2021 g. № 400 o Strategii natsionalnoi bezopasnosti Rossiiskoi Federacii. [Decree of the President of the Russian Federation 02.07.2021 № 400 on the National Security Strategy of the Russian Federation]. URL: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/47046> [in Russian].
19. Federalnyi zakon «O gosudarstvennoi politike Rossiiskoi Federacii v otnoshenii sootechestvennikov za rubezhom» ot 24.05.1999 N 99-FZ. [Federal Law «On the State Policy of the Russian Federation in Relation to Compatriots Abroad» of May 24, 1999 No. 99-FZ.] URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_23178/ [in Russian].
20. Shoigu obiazal voennykh izuchit statiu Putina ob Ukrainie. (2021). [Shoigu ordered the military to study Putin's article on Ukraine.] RBK. URL: <https://www.rbc.ru/politics/15/07/2021/60f0475d9a7947b61f09f4be> [in Russian].
21. Yuskiv Kh. (2020). Naratyvy rosiiskoi propahandy v Ukraini. [Narratives of Russian Propaganda in Ukraine]. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seria filosof.-politolog. studii. 2020. № 30. S. 226–232. [in Ukrainian].
22. Antoniadis A., O'Loughlin B., Miskimmon A. (2010). Great power politics and strategic narratives. Working paper no. 7. The Centre for Global Political Economy, University of Sussex. P. 26
23. Chatham House. Myths and misconceptions in the debate on Russia.(2021). The Royal Institute of International Affairs. P. 109.
24. De Graaf B., Dimitriu G. and Ringsmose J. (2015). Strategic Narratives, Public Opinion and War: Winning Domestic Support for the Afghan War. London: Routledge. P. 380.
25. Edele, M. (2017). Fighting Russia's history wars: Vladimir Putin and the codification of World War II. History and Memory. Vol. 29, № 2. Pp. 90–124.
26. Freedman, L. (2006). Networks, culture and narratives. The Adelphi Papers, 45 (379). PP. 11–26.
27. Hutchings, S., Szostek, J.(2015). Dominant Narratives in Russian Political and Media Discourse during the Ukraine Crisis. in: Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives (Eds. Pikulicka-Wilczewska A., Sakwa R.). E-international Relations. Bristol. Pp. 183–196.
28. Khaldarova, I., Pantti, M. (2016). Fake News: The narrative battle over the Ukrainian conflict. Journalism Practice. Vol. 10, № 7. Pp. 891–901. <https://doi.org/10.1080/17512786.2016.1163237>
29. Kuzio T.(2015). Competing nationalisms, Euromaidan, and the Russian-Ukrainian conflict. Studies in Ethnicity and Nationalism. №15(1), Pp. 157–169.
30. Lange-Ionatamishvili E. Analysis of Russia's Information Campaign Against Ukraine. Riga : NATO StratCom Centre of Excellence. 2015.
31. Laruelle M. The 'Russian world': Russia's soft power and geopolitical imagination. 2015. Center on Global Interests. PP. 23–25.
32. Miskimmon, A., O'Loughlin, B., Roselle, L. (Eds.). Forging the World: Strategic Narratives and International Relations. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2017. P. 340.
33. Miskimmon A., O'Loughlin B. Russia's Narratives of Global Order: Great Power Legacies in a Polycentric World. Politics and Governance. Vol. 5. № 3, 2017. Pp. 111–120.
34. Nye J. S., The Information Revolution and Soft Power. Harvard: Current History Vol. 113, № 759. 2014. Pp. 19–22.
35. Peterson, N. (Ed). Russian Strategic Intentions. A Strategic Multilayer Assessment (SMA) White Paper. Department of Defense or the U.S. Government. 2019. P. 151.
36. Roselle, L. Strategic Narratives and Alliances: The Cases of Intervention in Libya (2011) and Economic Sanctions against Russia (2014). Politics and Governance. 2017. № 5(3). PP. 99–110.
37. Todorov, T. 1977. The Poetics of Prose. Trans. Richard Howard. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1977. P. 272.